

УДК 342.8:329.1
DOI 10.32782/2523-4269-2025-93-17-27

Гора Микола Ігорович,

аспірант кафедри конституційного права та прав людини

(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7119-3913>

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ІНШІ ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО КУРСУ НА НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

Статтю присвячено комплексному аналізу ролі політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства у механізмі реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Досліджено конституційно-правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України, зокрема значення відповідних положень Конституції України для формування стратегічних зовнішньополітичних орієнтирів держави. Проаналізовано правовий статус політичних партій як суб'єктів політичної участі, що забезпечують формування, висловлення та інституціоналізацію політичної волі громадян щодо європейського і євроатлантичного вибору України. Зроблено висновок, що ефективна реалізація визначеного Конституцією України інтеграційного курсу неможлива без інституційного розвитку політичних партій, активного залучення громадянського суспільства та послідовної співпраці цих суб'єктів з органами державної влади.

Ключові слова: Конституція України, конституційний курс, політичні партії, громадянське суспільство, європейська інтеграція, євроатлантична інтеграція, Європейський Союз, НАТО.

Постановка проблеми. У контексті стратегічного курсу України на повноправне членство в Європейському Союзі (ЄС) та Організації Північноатлантичного договору (НАТО), закріпленого в Конституції України, політичні партії та інші інститути громадянського суспільства набувають критичної ролі як ключові суб'єкти реалізації цього курсу. Євроінтеграція та вступ до НАТО є цивілізаційним вибором України, однією з ключових вимог Революції Гідності, що віднині закріплено в Основному Законі [1]. Закріплення в Конституції України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, зокрема ст. 85, 102 та 116 Конституції України, стало якісно новим етапом розвитку українського конституціоналізму, оскільки вперше на рівні Основного Закону було визначено цивілізаційний та безпековий вектор розвитку держави [2]. У цьому контексті євроінтеграція та євроатлантична інтеграція набули не лише політичного, а й конституційно-правового значення, що зумовлює необхідність аналізу ролі суб'єктів, спроможних забезпечити практичну реалізацію такого курсу.

Цей процес не лише визначає зовнішньополітичний вектор держави, але й передбачає активну участь громадянського суспільства у формуванні суспільної думки, мобілізації підтримки та контролю за виконанням стратегічних зобов'язань. Політичні партії, як інститути представництва волі народу, координують законодавчі ініціативи, тоді як громадські організації забезпечують моніторинг, адвокацію та залучення широких верств населення, посилюючи легітимність та ефективність євроатлантичної інтеграції. Відповідно до ст. 36

Конституції України, громадяни мають право вільно створювати політичні партії і громадські об'єднання для реалізації своїх політичних і інших інтересів [2]. Це є фундаментом плюралізму та демократичної участі у політичному житті.

Політичні партії як суб'єкти політичної участі сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах і впливають на формування політики держави. Закон України «Про політичні партії в Україні» визначає правовий статус партій, їх права та обов'язки, рівність перед законом і заборону втручання у їх діяльність з боку державних органів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічну основу даного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких зумовлене предметом і метою наукової статті. Дослідження здійснюється з позицій сучасної доктрини конституційного права України з урахуванням європейських і євроатлантичних підходів до аналізу інститутів демократії та громадянського суспільства.

У процесі дослідження використано діалектичний метод, що дозволив розглянути політичні партії та інші інститути громадянського суспільства як динамічні елементи конституційного ладу України, розвиток яких зумовлений суспільно-політичними трансформаціями та стратегічним курсом держави на європейську й євроатлантичну інтеграцію. Завдяки цьому методу виявлено взаємозв'язок між конституційним закріпленням зовнішньополітичних орієнтирів України та еволюцією правового статусу політичних партій і громадських об'єднань.

Формально-юридичний метод застосовано для аналізу норм Конституції України 1996 року [2], законів України «Про політичні партії в Україні» від 2001 року [4], «Про громадські об'єднання» від 2012 року [5], а також інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність інститутів громадянського суспільства. Використання цього методу дало змогу визначити особливості правового регулювання політичної участі, межі автономії політичних партій та конституційні гарантії їх функціонування в умовах реалізації інтеграційного курсу України.

Історико-правовий метод використано для дослідження становлення та розвитку правового статусу політичних партій і громадянського суспільства в Україні, зокрема в контексті трансформації зовнішньополітичних пріоритетів держави та закріплення європейського і євроатлантичного курсу на конституційному рівні. Це дозволило простежити еволюцію підходів до ролі політичних партій як суб'єктів демократичного процесу.

Порівняльно-правовий метод застосовано з метою співставлення національного конституційно-правового регулювання діяльності політичних партій з європейськими стандартами демократії, зокрема підходами Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору до функціонування партійних систем і інститутів громадянського суспільства. Такий аналіз дав можливість оцінити відповідність української правової моделі вимогам, що висуваються до держав-кандидатів на членство в ЄС і НАТО.

Системно-структурний метод використано для аналізу політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства як взаємопов'язаних елементів політичної системи України, що спільно забезпечують реалізацію конституційного курсу держави на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Матеріалами дослідження стали норми національного законодавства України, міжнародно-правові акти та офіційні документи Європейського Союзу і НАТО, наукові праці українських та зарубіжних учених у галузі конституційного права, політичної науки та теорії демократії, а також аналітичні матеріали міжнародних інституцій.

Метою статті є комплексний аналіз ролі політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства у механізмі реалізації закріпленого Конституцією України курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а також визначення їхнього впливу на формування, легітимацію та практичне втілення державної політики, спрямованої на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження українських конституціоналістів засвідчують, що після внесення змін до Конституції України у 2019 році курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору набув характеру конституційно закріпленої цінності та правової орієнтації розвитку держави [2]. У науковій літературі наголошується, що європейська інтеграція України передбачає не лише гармонізацію національного законодавства з правом ЄС, а й забезпечення сталого функціонування демократичних інститутів, зокрема політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства, відповідно до європейських стандартів демократії, верховенства права та політичного плюралізму. Такі підходи послідовно відображаються у сучасних колективних наукових працях і матеріалах

науково-практичних конференцій, присвячених конституційному праву Європейського Союзу та проблемам європейської інтеграції України, де євроінтеграційний курс розглядається як складова конституційної ідентичності України та як чинник трансформації національної політичної системи відповідно до європейських демократичних моделей [6].

Конституційне закріплення стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору об'єктивно зумовлює необхідність його реалізації не лише через діяльність органів публічної влади, а й через механізми, притаманні демократичному громадянському суспільству. У цьому контексті дійсно ключову роль відіграють політичні партії та інші інституції громадянського суспільства, які забезпечують демократичну легітимацію, суспільну підтримку та сталість відповідного курсу, адже відповідно до ст. 36 Конституції України політичні партії створюються і діють з метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян. Саме через цю конституційну функцію партії виступають своєрідним первинним каналом трансляції суспільного запиту щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Партійні програми, перед-виборчі платформи та політичні декларації, що містять положення про членство України в ЄС і НАТО, слід розглядати як одну з основних форм практичної реалізації конституційного курсу, оскільки вони поєднують стратегічні положення Основного Закону з механізмами демократичного представництва та дієвої політичної конкуренції.

Водночас слід зазначити, що проблематика функціонування політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства в системі демократичної держави була предметом активних наукових досліджень вітчизняних учених і до конституційних змін 2019 року. У працях українських конституціоналістів та політологів цього періоду закладено конституційно-правові підходи до розуміння ролі політичних партій у механізмі здійснення народовладдя, взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади та формування демократичної політичної системи, що стало методологічною основою для подальших досліджень у контексті конституційно закріпленого євроінтеграційного курсу України. Тож, перш ніж розглядати сучасні тенденції, важливо відзначити, що проблематика конституційного закріплення євроінтеграційного курсу України досліджувалася вітчизняними правознавцями вже до 2019 року. Так, А. Яковлев підкреслює, що набуття Україною європейського вектору розвитку пов'язане не лише з політичним вибором держави, а й з необхідністю правової трансформації національної конституційної системи відповідно до стандартів Європейського Союзу та НАТО. Автор зазначає, що ключовим чинником успішної інтеграції є гармонізація національного законодавства, функціонування демократичних інститутів та забезпечення політичного плюралізму, що формує основу для подальших конституційних змін та імплементації європейських стандартів [7].

У цьому сенсі положення, сформульовані А. Колодієм ще у 2008 році, зберігають свою актуальність і сьогодні. Розглядаючи європейську інтеграцію України як демократичний суспільно-політичний процес, автор наголошує на необхідності активної участі політичних партій у формуванні суспільного консенсусу щодо інтеграційного вибору держави [8]. Науковець також наголошує, що європейська інтеграція України є процесом,

який вимагає не лише інституційних реформ, а й стійкої суспільної підтримки, що формується через політичну конкуренцію, партійні програми та громадянську участь, далі у роботі обґрунтовує, що реалізація конституційного курсу на членство в ЄС і НАТО не може обмежуватися діяльністю органів державної влади, оскільки за своєю природою цей курс є суспільно обумовленим і демократично легітимованим. У цьому сенсі політичні партії виступають ключовими інститутами, здатними поєднати державну політику з інтересами громадянського суспільства. Такий підхід дозволяє сприймати партійну конкуренцію та програмну діяльність політичних партій не як допоміжний чинник, а як структурний елемент реалізації європейського курсу України. Подальший розвиток цієї позиції простежується у працях А. Колодія у співавторстві з В. Тернавською, де увага зосереджується на ролі інституцій громадянського суспільства у забезпеченні сталості та послідовності конституційно визначених стратегічних курсів [9]. У межах цього підходу політичні партії розглядаються як особливий різновид інститутів громадянського суспільства, який поєднує представницьку функцію з можливістю безпосереднього впливу на політичні рішення, тоді як інші інституції громадянського суспільства, наприклад, громадські об'єднання, аналітичні центри, експертні та правозахисні організації, виконують переважно функції суспільного контролю, моніторингу та формування публічного дискурсу щодо європейської та євроатлантичної інтеграції.

У контексті аналізу конституційних передумов функціонування політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства важливе значення мають також праці О. Скрипнюка, у яких досліджується правова природа демократичних політичних режимів та роль права у забезпеченні ефективного функціонування політичних інститутів. Так, у колективній монографії «Правові основи розвитку сучасних політичних систем: досвід та перспективи» політична система розглядається як складне інституційне утворення, в межах якого політичні партії виконують функцію посередництва між громадянським суспільством і державною владою, а стабільність і демократичність такої системи безпосередньо пов'язується з рівнем конституційно-правових гарантій політичного плюралізму [10]. Подальший розвиток цих підходів простежується у новіших публікаціях О. Скрипнюка, зокрема у працях, присвячених аналізу демократичних режимів та ролі права у забезпеченні функціонування демократичних інститутів, що відповідає європейським стандартам демократії та принципу верховенства права [11]. Зазначені положення мають безпосереднє значення для осмислення ролі політичних партій та інститутів громадянського суспільства у реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Дійсно, у науковій доктрині конституційного права політичні партії розглядаються як інституціоналізований механізм трансформації суспільних інтересів у державну політику, що забезпечує зв'язок між громадянським суспільством та органами публічної влади, адже саме через партійні структури реалізується демократичний принцип народного суверенітету, оскільки партії акумулюють, виголошують і політично оформлюють суспільні запити, трансформуючи їх у програми державного розвитку.

Закон України «Про політичні партії в Україні» 2001 року закріплює правові засади діяльності партій як добровільних об'єднань громадян, що мають на меті

сприяння формуванню і вираженню політичної волі та участь у виборах [4]. З позицій конституційного права політичні партії виконують подвійну функцію у системі реалізації євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України. По-перше, вони є інструментом формування та легітимації політичної волі, оскільки саме через партійні програми, передвиборчі платформи та парламентську діяльність відбувається суспільне схвалення стратегічного курсу держави. По-друге, політичні партії виконують інституційну функцію впровадження цього курсу, беручи безпосередню участь у формуванні органів законодавчої та виконавчої влади, що відповідальні за імplementацію європейських і євроатлантичних стандартів. Таким чином, політичні партії забезпечують інституційне втілення конституційного курсу України на членство в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору через участь у виборчому процесі, формування парламентської більшості та визначення пріоритетів державної політики, тоді як інші інституції громадянського суспільства сприяють його демократичній легітимації, прозорості та суспільній підтримці. Такий розподіл ролей відповідає як положенням Конституції України, так і європейським стандартам демократичного врядування, у межах яких участь політичних партій і громадянського суспільства розглядається як необхідна умова успішної реалізації інтеграційних процесів. Принципи рівності політичних партій перед законом, заборони втручання державних органів у їх внутрішню діяльність та гарантії свободи програмної орієнтації відповідають європейським стандартам партійної демократії, зокрема підходам, сформульованим у документах Венеційської комісії та Парламентської асамблеї Ради Європи.

У контексті європейської та євроатлантичної інтеграції особливого значення набуває програмна та нормотворча діяльність політичних партій. Саме через партійні програми, виборчі платформи та парламентську діяльність здійснюється інституційне закріплення курсу на інтеграцію до ЄС і НАТО, включно з підтримкою конституційних змін, адаптацією національного законодавства до *acquis communautaire* та імplementацією стандартів демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. Політичні партії в парламентських демократіях є основними суб'єктами стратегічного правового розвитку держави, оскільки саме вони визначають вектори законодавчої політики. У цьому контексті показовими є наукові висновки В. Погорілка та В. Федоренка, які у свій час підкреслювали, що політичні партії в демократичній державі не обмежують роллю суб'єктів виборчого процесу, а виступають елементом механізму конституційної демократії, що забезпечує сталість і послідовність державної політики. Такий підхід є особливо актуальним для України, де реалізація курсу на членство в ЄС і НАТО потребує довготривалих реформ, незалежно від зміни політичних еліт [12]. Ми погоджуємось з позицією провідних українських конституціоналістів, що політичні партії становлять один із базових елементів механізму конституційної демократії, оскільки вони формують політичну волю громадян, забезпечують політичну конкуренцію та виступають посередниками між суспільством і державою, що має особливе значення для реалізації стратегічних конституційних курсів, зокрема членства України в ЄС та НАТО.

У наукових дослідженнях О. Батанова ключове місце посідає аналіз місцевого самоврядування як простору найбільш безпосередньої взаємодії громадянського

суспільства і публічної влади. Учений обґрунтовує думку, що ефективна конституційна модель самоврядування є необхідною умовою демократичної держави європейського типу. Політичні партії та громадські організації у цій моделі виступають не лише суб'єктами політичної конкуренції, а й формами самоорганізації територіальних громад [13]. З наукової точки зору підхід О. Батанова є надзвичайно цінним для аналізу європейської інтеграції України, оскільки ЄС і НАТО приділяють особливу увагу децентралізації, участі громадян та розвитку місцевої демократії. Таким чином, інститути громадянського суспільства на локальному рівні стають складовою механізмом реалізації конституційного курсу України на повноправне членство в європейських та євроатлантичних структурах.

Багато вітчизняних дослідників підкреслюють, що політичні партії в Україні не лише формально закріплені як суб'єкти політичного процесу, а й виступають важливим механізмом виголошення та захисту громадянських інтересів, що є ключовим для демократичної системи. Наприклад, у фундаментальній монографії Г. Берченка "Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти" доводиться, що конституційні положення про свободу асоціацій створюють правову основу для становлення різних інститутів громадянського суспільства, включно із політичними партіями, і аналізуються різні теоретичні підходи до цього питання [14].

Питання участі політичних партій та інститутів громадянського суспільства у реалізації конституційного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію мають міждисциплінарний характер і досліджуються в межах не лише конституційного права, а й міжнародного права, європейських студій та науки міжнародних відносин. Якщо у працях конституціоналістів домінує аналіз внутрішньодержавних правових механізмів забезпечення інтеграційного курсу, то науковці-міжнародники зосереджують увагу на правових і політичних аспектах взаємодії України з Європейським Союзом і Організацією Північноатлантичного договору, а також на ролі недержавних акторів у процесах європейської інтеграції. Так, М. Баймуратов у своїх наукових працях зосереджується на проблематиці міжнародних стандартів демократії, зокрема виборчих прав та механізмів політичної участі. Він обґрунтовує тезу про те, що сучасні демократичні держави, орієнтовані на європейські та євроатлантичні структури, повинні забезпечувати не декларативне, а реальне функціонування політичних прав і свобод. Політичні партії у цій системі розглядаються як інституційні провідники між громадянським суспільством і державою, через які реалізуються міжнародно визнані стандарти народного представництва [15]. Наукова цінність підходу М. Баймуратова полягає в тому, що він інтегрує конституційно-правовий аналіз у ширший міжнародно-правовий контекст. У площині дослідження європейського та євроатлантичного курсу України це дозволяє розглядати діяльність політичних партій і громадських об'єднань як критерій відповідності України стандартам ЄС і НАТО у сфері демократії та прав людини. Таким чином, позиція автора підсилює аргумент про те, що інститути громадянського суспільства є не допоміжними, а визначальними чинниками успішної інтеграції.

Правознавці практики також вказують, що право на об'єднання у політичні партії закріплено в ч. 1 ст. 36 Конституції України, що є конституційним гарантом участі громадян у політичному житті країни. Політичні партії, таким чином, виконують як нормативну, так

і функціональну роль у становленні громадянського суспільства, забезпечуючи вираження й реалізацію інтересів суспільних груп. Ми погоджуємось, що політичні партії в Україні є одним із ключових інститутів громадянського суспільства, що конституційно забезпечує реалізацію політичної волі громадян через представництво, організацію та участь у владі. Науковці конституційного права, як-от К. Бабенко, приділяють увагу тому, що політичні права та свободи, виборче, об'єднання, свобода слова тощо створюють базис для ефективної участі громадян у політичному житті країни через вибори, партійну діяльність, громадські організації тощо [3]. Вони аналізують механізми реалізації цих прав у конституційному та організаційному вимірах, гарантії політичної участі у Конституції України сприяють формуванню середовища, де політичні партії та інші інститути громадянського суспільства можуть виконувати свої функції, зокрема, окреслення інтересів, політичної мобілізації та контролю над владою.

Європейський Союз і НАТО у своїх офіційних оцінках країн-кандидатів розглядають стабільність партійної системи, внутрішньопартійну демократію та реальну політичну конкуренцію як необхідні умови членства. У наукових дослідженнях закордонних європейських авторів наголошується, що ефективні політичні партії є ключовими «агентами» демократичної консолідації в державах Центральної та Східної Європи, які проходять шлях євроінтеграції. У цьому сенсі українські політичні партії виконують не лише внутрішньодержавну функцію, а й роль індикатора демократичної зрілості держави для міжнародних інституцій. Такі фундаментальні цінності демократії, верховенства права, політичного плюралізму та прав людини, які закріплені в статті 2 Договору про Європейський Союз, утворюють юридичну основу для вимог до країн-кандидатів і визначають ключові стандарти, що мають бути забезпечені національним законодавством та практикою. В ЄС верховенство права розглядається як невід'ємний елемент демократичного правління, що гарантує свободи та політичну участь громадян; дотримання цього принципу є серед стандартів для процесу інтеграції. Дослідження ролі політичних партій в європейській політичній системі підкреслюють, що партійні структури не лише організують політичну конкуренцію, а й сприяють формуванню єдиної публічної сфери та засобів вираження волі громадян у ширшому європейському контексті [16]. Це узгоджується з позиціями вітчизняних правознавців, які відзначають, що практики партисипативної демократії та політичного плюралізму є ключовими елементами, що повинні реалізовуватися в Україні для відповідності європейським демократичним стандартам та успішної інтеграції [17].

Сучасні дослідження підтверджують, що курс на набуття членства в ЄС і НАТО став не лише політичною, а й конституційною нормою. О. Марцеляк аргументує, що внесені зміни до Конституції України формально закріплюють європейський вектор розвитку та водночас визначають правові механізми імплементації цього курсу [18]. Автор також акцентує на значенні політичних партій та громадських організацій як посередників між громадянським суспільством і органами влади, що сприяє реалізації демократичних стандартів і верховенства права. А. Федорончук підкреслює, що процес правової інтеграції України до ЄС включає гармонізацію національного законодавства з *acquis communautaire*, що виступає юридичною основою для конституційного закріплення курсу на європейську інтеграцію [19].

Подальші колективні дослідження, включно з працями у матеріалах науково-практичних конференцій, підтверджують, що громадянське суспільство і політичні партії виступають функціональними елементами реалізації конституційного курсу України на ЄС і НАТО [6]. Автори зазначають, що стабільність демократичних інститутів, активна участь громадських організацій та конкуренція політичних партій є необхідними умовами відповідності національної політичної системи європейським стандартам, а також забезпечують ефективність правотворчого процесу та імплементацію положень Конституції щодо зовнішньополітичного курсу держави.

Аналіз конституційного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору свідчить про відповідність української правової реальності ключовим європейським стандартам демократії та політичної участі. Сам курс, закріплений у Конституції України та підтверджений відповідними законодавчими ініціативами, має спільні правові та ціннісні засади з принципами, що визначають демократичну політичну систему у державах-членах ЄС та НАТО, зокрема механізми політичної конкуренції, плюралізму і функціонування політичних партій як посередників між громадянським суспільством і владою. Ця відповідність відображається не лише у формальному закріпленні курсу як складової зовнішньополітичної стратегії, а й у прагненні України до приведення національного законодавства та інституційних практик у відповідність до стандартів ЄС та НАТО, що передбачає верховенство права, захист прав людини та розвиток ефективної партійної системи, необхідної для підтримання демократичного режиму. Загалом трансформація національної правової і політичної системи України в напрямі європейських і євроатлантичних стандартів свідчить про глибоку інтеграційну динаміку, яка виходить за межі декларативних політичних заяв і знаходить вираження у конституційних змінах та практиках демократичного врядування [20].

М. Савчин відзначає, що конституційна демократія в Україні ґрунтується на поєднанні верховенства права, інституційної спроможності та розвитку громадянського суспільства, що є необхідною умовою для забезпечення ефективності політичних інститутів і реалізації демократичних цінностей. Автор підкреслює, що політичні партії та інші інститути громадянського суспільства виконують функцію посередництва між державою і громадянами, забезпечуючи політичну участь, конкуренцію думок і контроль за діяльністю органів влади. У своїх працях Савчин наголошує, що лише при належному розвитку цих інститутів можлива гармонізація національних практик із європейськими стандартами демократії, що є складовою конституційного курсу України на інтеграцію до ЄС та НАТО [21; 22]. Таким чином, його дослідження підтверджують, що розвиток громадянського суспільства і політичних партій є ключовим механізмом реалізації євроінтеграційних цілей держави.

У працях В. Шаповала, присвячених проблемам сучасного конституціоналізму, особлива увага приділяється політичному плюралізму як системоутворювальному принципу демократичної держави. Науковець послідовно виходить з того, що Конституція України закріплює не лише формально-юридичний вибір європейської моделі розвитку, а й ціннісну орієнтацію на

демократію, верховенство права та реальну участь громадян у здійсненні влади. У цьому контексті політичні партії та інші інститути громадянського суспільства розглядаються ним як необхідні механізми реалізації народного суверенітету та інструменти конституційної демократії [23]. На наш погляд, наукова позиція В. Шаповала є методологічно важливою для дослідження конституційного курсу України на членство в ЄС і НАТО, оскільки він розглядає європейську інтеграцію не як зовнішньополітичний вектор, а як внутрішню трансформацію політичної та правової системи. З огляду на це, політичні партії постають не лише суб'єктами виборчого процесу, а ключовими агентами впровадження європейських стандартів демократії, політичної відповідальності та конституційної культури. Такий підхід дозволяє оцінити роль партій і громадянського суспільства як структурних елементів реалізації стратегічного європейського і євроатлантичного вибору України

У сучасних наукових дослідженнях підкреслюється не лише формальна наявність політичних партій, а й питання їх належної діяльності в умовах викликів, зокрема воєнного стану. Так, П. Янчак у статті «Принципи належної діяльності політичних партій...» визначає ключові конституційні та демократичні принципи, що мають регулювати діяльність партій: легітимність, прозорість, підзвітність, верховенство права, демократичність і участь у виборах [24]. Науковець акцентує, що партії виконують роль посередника між громадянським суспільством і державою, і саме дієвість цих принципів впливає на якість демократичної системи в Україні. Ми підтримуємо зазначену думку та вважаємо, що ефективна діяльність політичних партій як інституту громадянського суспільства потребує не лише їхнього конституційного закріплення, а й реального функціонування у відповідності до демократичних принципів, що підсилює процес демократизації та євроатлантичної інтеграції.

Хоча здебільшого це питання розглядається в контексті політичної науки та міжнародних відносин, важливо зазначити, що громадянське суспільство відіграє ключову роль у підтримці демократичних реформ, що є частиною вимог ЄС та НАТО щодо функціонування демократичних інститутів та громадської активності. Концептуальні роботи в цій сфері, зокрема з міжнародних досліджень інтеграції та обумовленості ЄС¹, підкреслюють, що демократичні інститути та громадянське суспільство є частиною «фундаментальних принципів» для кандидатства в ЄС, і ці стандарти охоплюють механізми участі громадян, верховенство права та прозорість політичного процесу [25]. Тож розвинене громадянське суспільство і політичні партії підсилюють спроможність України відповідати демократичним критеріям як для ЄС, так і для НАТО, що має важливе значення для реалізації конституційного курсу на членство.

Політичні партії, поряд із громадськими організаціями, профспілками та експертними мережами, є невід'ємними елементами громадянського суспільства, що забезпечують зв'язок між громадянами та державою, відображають суспільні інтереси та сприяють політичній мобілізації [26]. Різноспрямовані партії (проєвропейські, ліберальні, консервативні тощо) формують мультиполярну політичну сферу, де відбувається ідеологічна конкуренція та суспільний діалог, що є ключовим елементом демократичної системи.

¹ Обумовленість (conditionality) ЄС – це принцип «допомога/членство в обмін на реформи», де фінансування або євроінтеграція надаються лише після виконання конкретних вимог (демократія, верховенство права, ринкова економіка). Це інструмент впливу ЄС для стимулювання структурних змін у країнах-партнерах.

Політичні партії в Україні, виступаючи ключовими суб'єктами політичної участі, виконують системоутворюючу функцію у процесі формування та вираження політичної волі громадян, що має особливе значення в умовах конституційно закріпленого курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Конституційно-правовий статус політичних партій визначається насамперед статтями 36, 37 та 69 Конституції України, які гарантують ідеологічний та політичний плюралізм, свободу політичної діяльності й участь громадян у здійсненні влади безпосередньо або через представницькі органи. Отже, політичні партії в Україні слід розглядати не лише як учасників виборчого процесу, а як конституційно значущі інститути громадянського суспільства, без діяльності яких реалізація курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію була б неможливою. Їхній правовий статус, реальна автономія та здатність формувати і впроваджувати стратегічні політичні рішення безпосередньо впливають на виконання Україною критеріїв членства в ЄС і НАТО та на утвердження демократичної, правової держави.

Інститути громадянського суспільства включають громадські організації, професійні об'єднання, рухи, які не тільки доповнюють діяльність політичних партій, але й виконують власну функцію соціального контролю та адвокації реформ. Наприклад, Ukraine–NATO Civic League – це мережа громадських організацій, що підтримує євроатлантичну інтеграцію та сприяє партнерству між українськими організаціями та структурами НАТО. Ці інституції створюють додаткові канали для впливу громадян на політичний процес та зміцнюють демократичні інституції, що є важливою передумовою для розгляду кандидатури у Європейському Союзі. Своєю чергою, політичні партії виконують кілька ключових ролей у процесі реалізації європейського та євроатлантичного курсу: формування політичної волі щодо членства у ЄС та НАТО на основі програмних положень; лобювання реформ, зокрема правових, антикорупційних і демократичних стандартів, що відповідають критеріям ЄС; та мобілізація громадянського сектору та залучення широкого кола громадян до підтримки стратегічних зовнішньополітичних цілей. Ці ролі частково співпадають із вимогами демократичних стандартів ЄС та НАТО, які наголошують на функціонуванні демократичних інститутів і громадянського суспільства як основі для членства [27].

З погляду ЄС та НАТО, функціонування демократичних інститутів у країні-кандидаті (включно з політичними партіями та громадськими організаціями) є одним із ключових критеріїв оцінки готовності до членства. Реформи щодо зміцнення верховенства права, боротьби з корупцією та інституційної спроможності – це не лише технічні вимоги, а частина побудови стабільного громадянського суспільства [28].

Політичні партії та інші інститути громадянського суспільства є ключовими механізмами реалізації конституційного курсу України на євроатлантичну інтеграцію. Вони виконують функцію посередництва між громадянами та державними органами, забезпечують політичну участь, контроль за діяльністю влади та консолідацію суспільної думки щодо пріоритетів зовнішньої політики. Серед політичних партій, які відіграють суттєву роль у просуванні конституційного курсу на ЄС і НАТО, можна відзначити «Європейську Солідарність» [29; 30], яка активно підтримує законодавчі ініціативи щодо євроінтеграції, «Голос» [31], що фокусує увагу

на демократичних реформах і захисті верховенства права, та «Слугу Народу», яка формує політичну підтримку курсу держави на НАТО. Ці партії не лише проголошують політичні програми, а й стимулюють громадянську активність через дебати, консультації та публічні обговорення стратегічних рішень, що відповідає стандартам демократії та принципам євроатлантичної інтеграції.

Окрім політичних партій, значну роль у реалізації курсу України на ЄС і НАТО відіграють некомерційні громадські організації та аналітичні центри, зокрема Центр Разумкова, Українська фундація громадянського суспільства та Центр «Нова Європа». Центр Разумкова є авторитетним недержавним аналітичним центром (think-tank), який проводить дослідження в сфері внутрішньої та зовнішньої політики України, включно з питаннями європейської та євроатлантичної інтеграції, і регулярно організовує експертні дискусії та круглі столи з представниками громадянського суспільства щодо інтеграційних процесів. Наприклад, в листопаді 2023 року експерти Центру Разумкова взяли участь у круглому столі “Engagement of civil society in negotiations with the EU” з обговоренням залучення громадянського суспільства до процесів європейської інтеграції України [32].

Аналітичний центр «Нова Європа» (New Europe Center), орієнтований на просування європейських та євроатлантичних стандартів, що здійснює дослідження, комунікаційні кампанії і проекти, спрямовані на підсилення підтримки курсу України на ЄС і НАТО як серед лідерів громадської думки, так і серед громадськості. Місія New Europe Center полягає у розробці аналітичних досліджень та проектів для просування європейських стандартів в Україні та збільшення підтримки європейських і євроатлантичних перспектив України серед лідерів громадської думки і офіційних осіб ЄС та НАТО. До прикладу, центр готує аналітичні матеріали та інфографіку щодо моделі безпеки України й шляхів до повного приєднання до НАТО, включно з кампанією та експертними коментарями напередодні самітів та міжнародних заходів [33].

Ці інститути забезпечують експертну підтримку, моніторинг законодавчих процесів, організацію публічних дискусій та інформування громадян про стандарти демократичного врядування в ЄС та НАТО [34]. Їхня діяльність сприяє поширенню знань про євроінтеграційні реформи і підвищенню прозорості політичного процесу, що безпосередньо впливає на ефективність реалізації конституційного курсу України.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що політичні партії та інші інститути громадянського суспільства відіграють системоутворюючу роль у реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Їх діяльність не обмежується участю у виборчому процесі, а охоплює ширший спектр форм політичної та правової взаємодії між суспільством і державою, що має безпосередній вплив на формування та імплементацію інтеграційної політики. Результати аналізу конституційних норм, законодавства України та наукових доробків вітчизняних та закордонних науковців свідчать, що політичні партії є одним із ключових каналів інституціоналізації політичної волі громадян щодо європейського та євроатлантичного вибору держави. Закріплення в Конституції України стратегічного курсу на членство в ЄС і НАТО зумовило необхідність приведення програмної

діяльності політичних партій у відповідність до цих орієнтирів, що проявляється у включенні положень про європейську інтеграцію, демократичні стандарти, верховенство права та цивільний контроль над сектором безпеки до партійних програм і виборчих платформ. У ході дослідження встановлено, що політичні партії виконують функцію медіатора між громадянським суспільством і органами державної влади, забезпечуючи трансформацію суспільних запитів у політико-правові рішення. Саме через діяльність партій у парламенті та органах місцевого самоврядування відбувається ініціювання законодавчих змін, спрямованих на адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та виконання зобов'язань України в межах співпраці з НАТО. У цьому аспекті партії виступають не лише суб'єктами політичної конкуренції, а й інструментами стратегічного правового розвитку держави. Обговорення отриманих результатів у контексті європейських підходів дозволяє зробити висновок, що роль політичних партій в Україні загалом корелює з моделлю, характерною для демократичних держав-членів ЄС і НАТО, де партійні системи є невід'ємним елементом конституційного механізму реалізації народного суверенітету [35]. Разом із тим, дослідження виявило низку проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем внутрішньопартійної демократії, нестабільністю партійної системи та фрагментарністю взаємодії політичних партій з іншими інститутами громадянського суспільства.

Окрему увагу в межах дослідження приділено ролі непартійних інститутів громадянського суспільства, зокрема громадських організацій, аналітичних центрів та експертних спільнот, які здійснюють моніторинг виконання євроінтеграційних зобов'язань, беруть участь у підготовці проектів нормативно-правових актів та формують суспільний дискурс щодо членства України в ЄС і НАТО. У результаті взаємодії з політичними партіями ці інститути посилюють демократичну легітимність інтеграційного курсу та сприяють його суспільному сприйняттю. Отримані результати узгоджуються з висновками українських і зарубіжних науковців, які підкреслюють, що ефективність реалізації інтеграційної політики безпосередньо залежить від рівня розвитку політичних партій і громадянського суспільства. Водночас обговорення результатів дозволяє стверджувати, що подальше просування України до членства в ЄС і НАТО потребує не лише формального закріплення відповідних цілей у нормативно-правових актах, а й інституційного зміцнення політичних партій, підвищення їх відповідальності перед виборцями та поглиблення співпраці з іншими суб'єктами громадянського суспільства.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що політичні партії та інші інститути громадянського суспільства є важливими суб'єктами реалізації конституційного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а ефективність їх діяльності безпосередньо впливає на демократичну консолідацію держави та виконання критеріїв членства в ЄС і НАТО [36; 37].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що політичні партії та інші інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у системі реалізації конституційного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Їх значення виходить за межі формальної участі у виборчому процесі та охоплює ширший спектр функцій, пов'язаних із формуванням демократичної політичної культури,

суспільного консенсусу щодо стратегічних цілей держави та імплементації європейських і євроатлантичних цінностей.

Аналіз наукових позицій О. Баймуратова, О. Баганова, Є. Журкіна, А. Колодія, О. Марцеляка, О. Петришина, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та інших засвідчує спільне методологічне підґрунтя їхніх підходів, яке полягає у визнанні політичного плюралізму, верховенства права та активної участі громадян як фундаментальних засад сучасного конституціоналізму. Водночас кожен із авторів акцентує увагу на різних аспектах цієї проблематики від теорії конституційної демократії та міжнародних стандартів політичної участі до місцевого самоврядування й інституційної стабільності громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що реалізація закріпленого в Конституції України стратегічного курсу на членство в ЄС і НАТО неможлива без ефективного функціонування політичних партій як інститутів громадянського суспільства, здатних транслювати європейські демократичні стандарти у внутрішньодержавний правопорядок. Саме через діяльність партій, громадських організацій та інших форм самоорганізації громадян забезпечується відповідність національної політичної системи критеріям демократії, які є визначальними для інтеграції до європейських та євроатлантичних структур.

Важливим є також висновок про те, що інститути громадянського суспільства виконують не лише підтримувальну, а й контрольну функцію у процесі реалізації європейського та євроатлантичного курсу України. Вони виступають механізмом суспільного нагляду за діяльністю органів державної влади, сприяють підвищенню рівня політичної відповідальності та запобігають формалізації євроінтеграційних і євроатлантичних процесів без реального демократичного наповнення.

У підсумку слід констатувати, що подальший розвиток політичних партій та інститутів громадянського суспільства має розглядатися як стратегічний напрям конституційної політики України. Посилення їхньої ролі, правових гарантій діяльності та інституційної спроможності є необхідною передумовою не лише виконання міжнародних зобов'язань України перед ЄС і НАТО, а й утвердження демократичної, правової та суверенної держави європейського типу.

Політичні партії та інші інститути громадянського суспільства є не лише складовою політичної системи України, а й важливими механізмами реалізації конституційного курсу на набуття членства в ЄС та НАТО. Їхня роль у формуванні політичної волі, забезпеченні демократичного контролю і просуванні реформ відповідає вимогам міжнародних стандартів і сприяє посиленню правової держави та демократичних інститутів в Україні.

Попри те, що проблематика європейської інтеграції України та конституційного закріплення стратегічного курсу на членство в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору достатньо активно досліджується у вітчизняній конституційно-правовій науці, питання ролі політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства у системі реалізації цього курсу залишаються недостатньо опрацьованими. Переважна більшість наукових праць зосереджена на аналізі зовнішньополітичних, інституційних або нормативних аспектів євроінтеграції, тоді як внутрішні конституційно-правові механізми її практичної імплементації, зокрема через діяльність політичних партій і громадських об'єднань, здебільшого розглядаються фрагментарно або побіжно. У цьому зв'язку комплексне дослідження взаємодії політичних партій, інститутів

громадянського суспільства та державної влади у процесі реалізації конституційного курсу України на членство в ЄС і НАТО становить актуальний і водночас малодосліджений напрям сучасної української конституційної науки, що зумовлює наукову новизну обраної теми.

Перспективи подальших наукових досліджень у сфері конституційно-правового забезпечення європейського та євроатлантичного курсу України пов'язані насамперед із поглибленим аналізом трансформації політичних партій та інших інститутів громадянського суспільства в умовах євроінтеграційних і безпекових процесів. Особливої уваги потребує дослідження впливу стандартів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору на оновлення конституційно-правових механізмів діяльності політичних партій, їх внутрішньої демократії, фінансової прозорості та підзвітності суспільству.

Перспективним напрямом наукових пошуків є також порівняльно-правовий аналіз участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації

стратегічних зовнішньополітичних рішень у державах-членах ЄС і НАТО, з метою виявлення можливостей імплементації відповідних моделей в українську конституційну практику. У цьому контексті важливим є вивчення ролі політичних партій у формуванні суспільного консенсусу щодо європейської та євроатлантичної інтеграції, а також механізмів запобігання політизації або інструменталізації цих процесів.

Крім того, подальших досліджень потребують питання взаємодії держави та громадянського суспільства в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, зокрема в частині забезпечення балансу між національною безпекою та дотриманням конституційних прав і свобод. У цьому аспекті аналіз еволюції ролі політичних партій, громадських організацій і волонтерських рухів може стати підґрунтям для формування нових конституційно-правових підходів до реалізації стратегічного курсу України на повноправне членство в Європейському Союзі та НАТО.

Список використаних джерел

1. Войтко О., Солонніков В., Полякова О. Особливості застосування методу фрактального аналізу сталості процесу розвитку громадської думки при реалізації стратегічного нарративу держави. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2020. Вип. 2(38). С. 145–150. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2020-38-2-145-150>.
2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Бабенко К. А. Становлення громадянського суспільства в Україні: конституційний вимір. *Юридична бібліотека. Шостий апеляційний суд*. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/109-stanovlennya-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrajini-konstitutsijnij-vimir.html?>
4. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
5. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
6. Петришин О. В., Петришин О. О. Форма правління України в умовах євроінтеграції: традиції і новації. *Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану* : монографія. Харків : Право, 2023. С. 73–82.
7. Яковлев А. Питання євроатлантичної інтеграції в сучасному конституційному процесі України. *ScienceRise: Juridical Science*. 2019. Вип. 3 (9). С. 12–16. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2019.180048>.
8. Колодій А. М. Демократія, верховенство права та права людини у контексті європейської інтеграції України. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник», «Повітряне і космічне право»*. 2008. Вип. 2. С. 33–38.
9. Колодій А. М., Тернавська В. М. Правовий моніторинг – засіб забезпечення конституційно-правової політики в Україні. *Нове українське право*. 2023. Вип. 1. С. 95–104. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.1.12>.
10. Правові основи розвитку сучасних політичних систем: досвід та перспективи : монографія / О. В. Скрипнюк та ін. Київ : Юрид. думка, 2013. 289 с.
11. Скрипнюк О. В. Чвертьстолітній ювілей Основного Закону України: європейські цінності та перспективи конституційного вдосконалення. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 24 черв. 2021 р.). Львів : Каменярь, 2021. С. 69–74.
12. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Правова єдність, 2010. 432 с.
13. Баганов О. Концептуальні аспекти реформи конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2009. Вип. 12. С. 117–125.
14. Берченко Г. В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти : монографія. Харків : Юрайт, 2014. 208 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14347>.
15. Баймуратов М., Кофман Б. Проблема становлення єдиної системи міжнародних виборчих стандартів. *Право України*. 2013. Вип. 5. С. 63–76. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/prvoukr_2013_5/Baimuratov-Kofman_5_2013.
16. Brack N., Wolfs W. European political parties poorly identified political bodies? Institut Jacques Delors, 2023. 76 p. URL: https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/04/E_230522_Partis-politiques-europeens_Brack-et-Wolfs_EN.pdf.
17. Корж І. Ф. Європейські принципи партисипативної демократії та їх впровадження в Україні. *Інформація і право*. 2022. Вип. 1 (40). С. 35–45. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.1\(40\).254340](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.1(40).254340).
18. Марцеляк О. В. Конституційна реформа як важливий чинник конституціоналізації європейського курсу України. *Право України*. 2025. Вип. 3. С. 15–24. DOI: 10.33498/loou-2025-03-015.
19. Fedoronchuk A. Ukraine on the way to the European Union: Legal integration as one of the most important conditions for acquiring full membership. *Actual Problems of Improving of Current Legislation of Ukraine*. 2024. Vol. 65. P. 23–34. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/8824>.
20. Патюк Є. Трансформація України до європейських та євроатлантичних стандартів у контексті російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Національна безпека»*. 2024. Вип. 2. Т. 2. С. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-9/11>.

21. Савчин М. Конституційна демократія: конституційні цінності у дискурсі субстантивної і процедурної демократії. *Право України*. 2019. Вип. 10. С. 40–65. DOI: 10.33498/loiu-2019-10-040.
22. Савчин М. Руссо-українська війна та трансформація конституційного права. *Право України*. 2023. Вип. 1. С. 12–53. DOI: 10.33498/loiu-2023-01-012.
23. Шаповал В. М. Основи конституціоналізму (нариси з історії, теорії і практики). Київ : Мишалов Д. В., 2021. 116 с.
24. Янчак П. О. Принципи належної діяльності політичних партій в сучасних умовах розвитку України як конституційної держави (держави конституційної демократії): виклики воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 6. Ч. 3. С. 519–525. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.79>.
25. Gawrich A., Wydra D. Conditions and Contestation: Ukraine on Its Way to EU-Membership / In: C. Wiesner, M. Knodt (Eds.). *The War Against Ukraine and the EU*. Palgrave Macmillan, Cham. 2024. P. 161–188. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-35040-5_8.
26. Журкін Є. Політичні партії як інститути громадянського суспільства в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2023. Вип. 157 (2). С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.157.4>.
27. Koops J., Costea S., Pelosi G., Rishko V., Strelkov A., Tentler M. Parliaments in the EU enlargement process: Strengthening capacities of accession country parliaments under the evolving enlargement methodology. Brussels : European Union, 2025. 87 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/754467/EXPO_STU%282025%29754467_EN.pdf
28. Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H., Moffat L. L., Sapir A., Zachman G. The impact on the European Union of Ukraine's potential future accession. *Bruegel Report*. 11 April 2024. URL: <https://www.bruegel.org/system/files/2024-04/Report%2002.pdf>.
29. Program of the European Solidarity Party 2019. *European Solidarity Party*. URL: https://eurosolidarity.org/wp-content/uploads/2019/06/es_program.pdf
30. Statement on Ukraine's membership in the European Union and NATO. *European Solidarity Party*. 2024. URL: <https://eurosolidarity.org/2024/03/01/72304/>.
31. Programme – International policy (translated). *Holos Party*. 2026. URL: <https://goloszmin.org/program/international-scene>.
32. Engagement of civil society in Ukraine's European integration processes. URL: <https://razumkov.org.ua/en/news/engagement-of-civil-society-in-ukraines-european-integration-processes/>
33. New Europe Center team has made and is making efforts to achieve the most effective security model for Ukraine – full accession to NATO. 2024. URL: <https://neweurope.org.ua/en/project/ukrayina-v-nato/>
34. Jean De Ruyt. The EU Rule of Law Mechanisms – a Basis of EU Identity. *How can an enlarging EU best protect rule of law and democracy*. European Council experts debrief. 2024. P. 25–26. URL: <https://tepsa.eu/wp-content/uploads/2024/02/EUCO-Debrief-February-2024-1-1.pdf>
35. Kolodiy A. M., Kolodiy O. A., Petryshyna M. O. Methodology of research of the constitutional and legal status of the Ukrainian people. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Вип. 28 (4). С. 93–103. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(4\).2021.93-103](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(4).2021.93-103).
36. Константи́й О. В. Внесення змін до Конституції при вступі України до Європейського Союзу. *Київський часопис права*. 2023. Вип. 3. С. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/kij/2023.3.2>.
37. Політична система України: конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Г. І. Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ППіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Politychna_systema_Ukrainy_konstytutsijna_model_ta_politychni-praktyky.pdf.

References

1. Voitko, O., Solonnikov, V., Poliakova, O. (2020). Osoblyvosti zastosuvannya metodu fraktalnoho analizu stalosti protsesu rozvytku hromadskoi dumky pry realizatsii stratezhichnoho naratyvu derzhavy [Peculiarities of application of the method of fractal analysis of constantness of the process of development of public opinion in the implementation of the strategic narrative]. *Suchasni informatsiini tekhnologii u sferi bezpeky ta oborony*, 2(38), 145–150. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2020-38-2-145-150> [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Babenko, K.A. Stanovlennia hromadianskoho suspilstva v Ukraini: konstytutsiynyi vymir [The formation of civil society in Ukraine: the constitutional dimension]. *Yurydychna biblioteka. Shostyi apeliatsiynyi sud*. Retrieved from: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/109-stanovlennya-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrajini-konstitutsijnij-vimir.html?> [in Ukrainian].
4. Pro politychni partii v Ukraini [About political parties in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2001 r. № 2365-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>. [in Ukrainian].
5. Pro hromadski obiednannia [About public associations]: Zakon Ukrainy vid 22 berez. 2012 r. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> [in Ukrainian].
6. Petryshyn, O.V., Petryshyn, O.O. (2023). Forma pravlinnia Ukrainy v umovakh yevrointehratsii: tradytsii i novatsii [The form of government of Ukraine in the context of the European integration: traditions and innovations]. *Pravnycha nauka ta zakonodavstvo Ukrainy: yevropeiskyi vektor rozvytku v umovakh voiennoho stanu*: Monohrafiia (pp. 73–82). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Yakovliev, A. (2019). Pytannia yevroatlantychnoi intehratsii v suchasnomu konstytutsiinomu protsesi Ukrainy [Problem of euro-atlantic integration in the modern constitutional process of Ukraine]. *ScienceRise: Juridical Science*, 3(9), 12–16. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2019.180048> [in Ukrainian].
8. Kolodii, A.M. (2008). Demokratsiia, verkhovenstvo prava ta prava liudyny u konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [Democracy, the rule of law and human rights in the context of Ukraine's European integration]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seriya «Yurydychnyi visnyk», «Povitriane i kosmichne pravo*, 2, 33–38 [in Ukrainian].
9. Kolodii, A., Ternavska, V. (2023). Pravovyi monitorynh – zasib zabezpechennia konstytutsiino-pravovoi polityky v Ukraini [Legal monitoring – means of providing the constitutional and legal policy in Ukraine]. *Nove ukrainske pravo*, 1, 95–104. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.1.12> [in Ukrainian].

10. Skrypniuk, O.V. (et al.). (2013). *Pravovi osnovy rozvytku suchasnykh politychnykh system: dosvid ta perspektyvy* [Legal foundations of the development of modern political systems: experience and prospects]: monohrafiia. Kyiv: Yuryd. dumka [in Ukrainian].
11. Skrypniuk, O.V. (2021). Chvertstolitnii yuvilei Osnovnoho Zakonu Ukrainy: yevropeiski tsinnosti ta perspektyvy konstitutsiinoho vdoskonalennia [Quarter-centennial anniversary of the Basic Law of Ukraine: European values and prospects for constitutional improvement]. *Konstitutsiina reforma v Ukraini: dosvid krain Tsentralnoi i Skhidnoi Yevropy: zb. materialiv III Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 69–74). Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
12. Pohorilko, V.F., Fedorenko, V.L. (2010). *Konstitutsiine pravo Ukrainy* [Constitutional Law of Ukraine]: pidruchnyk. Kyiv: Pravova Yednist [in Ukrainian].
13. Batanov, O. (2009). Kontseptualni aspekty reformy konstitutsiinoi modeli mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [Conceptual aspects of the reform of the constitutional model of local self-government in Ukraine]. *Pravo Ukrainy*, 12, 117–125 [in Ukrainian].
14. Berchenko, H.V. (2014). Hromadianske suspilstvo v Ukraini: konstitutsiini aspekty [Civil society in Ukraine: constitutional aspects]: Monohrafiia. Kharkiv: Yurait. Retrieved from: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14347> [in Ukrainian].
15. Baimuratov, M., Kofman, B. (2013). Problema stanovlennia yedynoi systemy mizhnarodnykh vyborchykh standartiv [The problem of establishing a unified system of international electoral standards]. *Pravo Ukrainy*, 5, 63–76. Retrieved from: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/prvoukr_2013_5/Baimuratov-Kofman_5_2013 [in Ukrainian].
16. Brack, N., Wolfs, W. (2023). European political parties poorly identified political bodies? Institut Jacques Delors. Retrieved from: https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/04/E_230522_Partis-politiques-europeens_Brack-et-Wolfs_EN.pdf [in English].
17. Korzh, I.F. (2022). Yevropeiski pryntsyipy partysypatyvnoi demokracji ta yikh vprovadzhennia v Ukraini [European principles of participatory democracy and their implementation in Ukraine]. *Informatsiia i pravo*, 1(40), 35–45. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.1\(40\).254340](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.1(40).254340) [in Ukrainian].
18. Martseliak, O.V. (2025). Konstitutsiina reforma yak vazhlyvyi chynnyk konstitutsionalizatsii yevropeiskoho kursu Ukrainy [Constitutional reform as a key factor in the constitutionalization of Ukraine's European course]. *Pravo Ukrainy*, 3, 15–24. DOI: [10.33498/louu-2025-03-015](https://doi.org/10.33498/louu-2025-03-015) [in Ukrainian].
19. Fedoronchuk, A. (2024). Ukraine on the way to the European Union: Legal integration as one of the most important conditions for acquiring full membership. *Actual Problems of Improving of Current Legislation of Ukraine*, 65, 23–34. Retrieved from: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/8824> [in English].
20. Patiuk, Ye. (2024). Transformatsiia Ukrainy do yevropeiskykh ta yevroatlantychnykh standartiv u konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny [Transformation of Ukraine to European and Euro-Atlantic standards in the context of the Russian-Ukrainian war]. *Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia «Natsionalna bezpeka»*, 2(2), 55–61. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-9/11> [in Ukrainian].
21. Savchyn, M. (2019). Konstitutsiina demokraciia: konstitutsiini tsinnosti u dyskursi substancyvnoi i protsedurnoi demokracji [Constitutional democracy: Constitutional values in the discourse of substantive and procedural democracy]. *Pravo Ukrainy*, 10, 40–65. DOI: [10.33498/louu-2019-10-040](https://doi.org/10.33498/louu-2019-10-040) [in Ukrainian].
22. Savchyn, M. (2023). Russo-ukrainska viina ta transformatsiia konstitutsiinoho prava [Russo-Ukrainian war and constitutional law transformation]. *Pravo Ukrainy*, 1, 12–53. DOI: [10.33498/louu-2023-01-012](https://doi.org/10.33498/louu-2023-01-012) [in Ukrainian].
23. Shapoval, V.M. (2021). *Osnovy konstitutsionalizmu (narisy z istorii, teorii i praktyky)* [Fundamentals of constitutionalism (essays on history, theory and practice)]. Kyiv: Myshalov D.V. [in Ukrainian].
24. Yanchak, P.O. (2025). Pryntsyipy nalezhnoi diialnosti politychnykh partii v suchasnykh umovakh rozvytku Ukrainy yak konstitutsiinoi derzhavy (derzhavy konstitutsiinoi demokracji): vyklyky voiennoho stanu [Principles of proper activity of political parties in the modern conditions of Ukraine's development as a constitutional state (state of constitutional democracy): challenges of martial state]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*, 6(3), 519–525. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.79> [in Ukrainian].
25. Gawrich, A., & Wydra, D. (2024). Conditions and Contestation: Ukraine on Its Way to EU-Membership. In: Wiesner, C., Knodt, M. (Eds.) *The War Against Ukraine and the EU*. Palgrave Macmillan, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-35040-5_8 [in English].
26. Zhurkin, Yr. (2023). Politychni partii yak instytuty hromadianskoho suspilstva v Ukraini [Political parties as institutions of civil society in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia «Istoriia»*, 157(2), 24–31. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.157.4> [in Ukrainian].
27. Kooops, J., Costea, S., Pelosi, G., Rishko, V., Strelkov, A., & Tentler, M. (2025). Parliaments in the EU enlargement process: Strengthening capacities of accession country parliaments under the evolving enlargement methodology. Brussels: European Union. Retrieved from: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/754467/EXPO_STU%282025%29754467_EN.pdf [in English].
28. Darvas, Z., Dabrowski, M., Grabbe, H., Moffat, L.L., Sapir, A., & Zachman, G. (2024). The impact on the European Union of Ukraine's potential future accession. *Bruegel Report*. Retrieved from: <https://www.bruegel.org/system/files/2024-04/Report%2002.pdf> [in English].
29. Program of the European Solidarity Party. (2019). *European Solidarity Party*. Retrieved from: https://eurosolidarity.org/wp-content/uploads/2019/06/es_program.pdf
30. Statement on Ukraine's membership in the European Union and NATO. (2024). *European Solidarity Party*. Retrieved from: <https://eurosolidarity.org/2024/03/01/72304/> [in English].
31. Programme – International policy (translated). (2025). *Holos Party*. Retrieved from: <https://golozmin.org/program/international-scene>
32. Engagement of civil society in Ukraine's European integration processes (2023). Retrieved from: <https://razumkov.org.ua/en/news/engagement-of-civil-society-in-ukraines-european-integration-processes/>
33. New Europe Center team has made and is making efforts to achieve the most effective security model for Ukraine – full accession to NATO. (2024). Retrieved from: <https://neweurope.org.ua/en/project/ukrayina-v-nato/> [in English].

34. Jean De Ruyt. (2024). The EU Rule of Law Mechanisms – a Basis of EU Identity. *How can an enlarging EU best protect rule of law and democracy*. European Council experts debrief, 25–26. URL: <https://tepsa.eu/wp-content/uploads/2024/02/EUCO-Debrief-February-2024-1-1.pdf> [in English].

35. Kolodiy, A. M., Kolodiy, O. A., Petryshyna, M. O. (2021). Methodology of research of the constitutional and legal status of the Ukrainian people. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. Вип. 28 (4). С. 93–103. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(4\).2021.93-103](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(4).2021.93-103) [in English].

36. Konstanyi, O. V. (2023). Vnesennia zmin do Konstytutsii pry vstupi Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu [Amendments to the Constitution upon Ukraine's accession to the European Union]. *Kyivskyi chasopys prava*, 3, 14–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.2>. [in Ukrainian].

37. Politychna systema Ukrainy: konstytutsiina model ta politychni praktyky [The political system of Ukraine: constitutional model and political practices]: monohrafiia / kol. avt.: H. I. Zelenko (ker., nauk. red.) ta in. (2023). Kyiv : IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Politychna_systema_Ukrainy_konstytutsijna_model_ta_politychni-praktyky.pdf [in Ukrainian].

Hora Mykola,

Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Human Rights Law

(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7119-3913>

POLITICAL PARTIES AND OTHER CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF IMPLEMENTING THE CONSTITUTIONAL COURSE TOWARD UKRAINE'S FULL MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION AND THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

The article is devoted to a comprehensive analysis of the role of political parties and other civil society institutions in the mechanism for implementing Ukraine's constitutional course toward acquiring full membership in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. The constitutional and legal foundations of Ukraine's European and Euro-Atlantic integration are examined, in particular the significance of the relevant provisions of the Constitution of Ukraine for shaping the state's strategic foreign policy priorities. The legal status of political parties is analyzed as subjects of political participation that ensure the formation, expression, and institutionalization of citizens' political will regarding Ukraine's European and Euro-Atlantic choice. It is substantiated that through participation in the electoral process, parliamentary activity, and legislative support of reforms, political parties exert a direct influence on the implementation of the state's integration course. Special attention is paid to the role of non-profit public organizations and think tanks, which provide expert support for European integration processes, monitor the implementation of legislation, organize public discussions, and inform citizens about democratic governance standards applied in EU and NATO member states. It is emphasized that interaction between political parties and civil society institutions contributes to increasing transparency and accountability of public authorities, strengthening the democratic legitimacy of the constitutional course toward European and Euro-Atlantic integration, and bringing Ukraine's national legal system closer to European and Euro-Atlantic standards. It is concluded that effective implementation of the integration course defined by the Constitution of Ukraine is impossible without the institutional development of political parties, active involvement of civil society, and consistent cooperation of these actors with public authorities.

Key words: Constitution of Ukraine, constitutional course, political parties, civil society, European integration, Euro-Atlantic integration, European Union, NATO.

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025